

Autismiliiton kannanotto uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamisesta (675/2023)

Autismiliitto kiittää mahdollisuudesta olla kuultavana. **Vammaispalvelulain soveltamisalan tulee olla YK:n vammaissopimuksen mukainen**, ja siten siinä tulee huomioida laajasti erilaiset vammaisuutta aiheuttavat toimintarajoitteet. Tämä on välttämätöntä myös eri tavoin vammaisten ihmisten keskinäisen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. YK:n vammaiskomitea on käyttänyt kattokäsitettä ”psychosocial disabilities” kuvaamaan psyykkisiä ja neuropsykiatrisia toimintarajoitteita ja viitannut mm. autismikirjon ihmisiinⁱ. Psykkiset ja sosiaaliset toimintarajoitteet ovat kuitenkin luonteeltaan siinä määrin erilaisia, että niiden huomiointi erikseen vammaispalvelulain soveltamisalassa on perusteltua ja selkeyttää lainsoveltamista. Sosiaaliset toimintarajoitteet ovat mukana myös WHO:n kansainvälisessä ICF-luokituksessa.

Autismiliitto korostaa, että on välttämätöntä säilyttää sosiaalinen toimintarajoite uuden vammaispalvelulain soveltamisalassa. Muuten on vaarana, että monet autismikirjon ja muut neurokirjon ihmiset, joilla ei ole kehitysvammaa, sekä lievästi kehitysvammaiset ihmiset jäävät ilman tarvitsemiaan vammaispalveluita. Uudistuksen eräänä keskeisenä tavoitteena on ollut väliinpuotoamisten ehkäisy. **Sosiaalisen toimintarajoitteen huomioiminen soveltamisalassa vähentäisi nykytilanteessa yleisiä väliinpuotoamisia sekä raskaampien ja kalliimpien palvelujen tarvetta (esim. lastensuojelun sijoitukset)**ⁱⁱ. Nykyistä vammaispalvelulakia tulkitaan usein niin, että monille neurokirjon ihmisille, joilla ei ole kehitysvammaa samoin kuin lievästi kehitysvammaisille ihmisille ei myönnetä vammaispalveluja. He eivät kuitenkaan saa tarpeitaan vastaavia sopivia palveluja myöskään yleisen sosiaalihuoltolain perusteella. Myös sosiaali- ja terveystieteiden edellytti lausumassaan (StVM 2/2023 vp), että haavoittuvassa asemassa olevien lasten, kuten autismi- ja neurokirjon lasten, palvelut varmistetaan uudessa laissa. Uuden vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla voidaan vastata aiempaa paremmin myös nykyisten väliinpuotoajaryhmien ja erityisesti vammaisten lasten ja nuorten tarpeisiin.

Sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen on olennaisen tärkeää juuri vammaispalvelulain tarkoituksen eli osallisuuden ja osallistumisen toteutumisen kannalta. Sosiaalista toimintakykyä tulisi avata tarkemmin lain soveltamisohjeissa. Siihen on katsottu sisältyvän kaksi pääasiallista ulottuvuutta: 1. henkilön suoriutuminen vuorovaikutussuhteissa sekä 2. suoriutuminen toimijana ja osallistujana lähiyhteisöissä ja yhteiskunnan jäsenenäⁱⁱⁱ. Sosiaaliset toimintarajoitteet näkyvät vaikeuksina suoriutua arkielämän edellyttämistä tehtävistä ja osallistumisesta sekä erilaisina sosiaalisiin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon liittyvinä haasteina. Esim. autismikirjon ihmisen voi olla vaikea kommunikoida, tulkita tai ymmärtää muiden ihmisten sanallista tai sanatonta viestintää tai käyttäytymistä tai hahmottaa erilaisia tilanteita. Osa heistä ei käytä puhetta kommunikoidessaan tai heidän puheensa on rajoittunutta, ja osa tarvitsee tukea itsensä ilmaisemiseen ja muiden kommunikaation ymmärtämiseen. Toimintakykyä tulisi tarkastella kokonaisuutena, koska myös muut toimintakyvyn osa-alueet ovat yhteydessä sosiaaliseen toimintakykyyn. Toimintakyvyn eri osa-alueita käytetään usein juuri sosiaalisissa yhteyksissä, ja hyväkin esim. kognitiivinen toimintakyky voi jäädä hyödyntämättä, ellei henkilön sosiaalisia toimintarajoitetta tunnusteta eikä häntä niissä tueta.

Ikääntymisrajauksen lisäämistä lakiin on huolellisesti arvioitava perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Jatkossakin tulee erottaa iäkkäille henkilöille järjestettävät palvelut vammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista. Myös soveltamisohjeilla voidaan vaikuttaa siihen, että vammaispalvelulaki säilyy toissijaisena erityislakina. Vammaiset ihmiset tarvitsevat ikääntyessään edelleen vammaispalveluja kuten myös myöhemmällä iällä vammautuneet henkilöt. Esimerkiksi autismikirjo on synnynnäinen ja koko elämänmittainen tila, jossa ihminen voi tarvita yksilöllistä tukea kaikissa elämänvaiheissa.

Helsingissä 1.12.2023

Satu Taiveaho, toiminnanjohtaja,
Autismiliitto ry

Sari Valjakka, vaikuttamistoiminnan asiantuntija,
Autismiliitto ry

ⁱ YK:n vammaiskomitean yleiskommentti nro 1, komitean yleiskommentti nro 6, jossa todetaan, että vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävä "lainsäädäntö voi olla tehokasta vain, jos se perustuu sellaiseen vammaisuuden määritelmään, joka sisältää henkilöt, joilla on pitkäaikainen ruumiillinen, psykososiaalinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma..." (kohta 73 b).

ⁱⁱ Autismi- ja muilla neurokirjon lapsilla ja nuorilla on muita korkeampi riski tulla sijoitetuksi kodin ulkopuolelle. Heistä 18 % on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle ennen 18 vuoden ikää (THL:n 1997 syntymäkohorttitutkimus Kääriälä ym. 2021). Kääriälä Antti, Gyllenberg David, Sund Reijo, Pekkarinen Elina, Keski-Säntti Markus, Ristikari Tiina, Heino Tarja, Sourander Andre 2021. The association between treated psychiatric and neurodevelopmental disorders and out-of-home care among Finnish children born in 1997. In: European Child & Adolescent Psychiatry 31, 1789-1798. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-021-01819-1> Lisäksi autismikirjon diagnoosin saaneiden riski on kysytty suoraan tutkijalta.

ⁱⁱⁱ Heikkinen 1987; Heikkinen ja Leskinen 1987; Kananoja 1983